

Mintha Garafilafi

AVAGY HOGYAN PRÓBÁLJUK MEG LELOPNI
A KOLBÁSZKARIKÁKAT JACQUES DERRIDA SZENDVICSÉRŐL

„Az ironia nem a világ beteg tárgyainak szól, hanem annak a ténynek, hogy beszélék.”

(Garaczi, im. 71.)

Az emberélet útjának felén (vagy a baljóslatú statisztikák szerint egy kicsivel odább, úgy negyven tájékan) az a bizonyos ember egy nagy, sötétlő erdőhöz, vagy adott esetben egy homokos, vizes síkra ér. (Egyetlen hirmondó sem jutott még tovább, nem sok választásunk akad ezen a tájon.) Mindenesetre nemigen találnak vissza, az utat visszafelé sehogyan sem lelik. No nem mintha lenne hová *vissza*, meg különben is boldond, ki újra lépked. De azért a kísértés a visszajutásra (a tilosban járásra) kiirathatalanul élt, él és élni fog.

Mert hátha, mégis.

Az út visszafelé az eltűnt idők nyomára vezet, legalábbis ezzel kecsegteti a próbára jelentkezőt. Az eltűnt idők keresgélését nem csupán valamiféle virtuális aranykor utáni nosztalgikus vágy mozgatja, hanem a többnyire ingatag állítmányként megélt jelen legitimációjának kényszere alapozza meg. Ezért aztán az emlékezés középpontjában mindig valamiféle alany áll, amely jó esetben a fent említett állítmányhoz rendelhető, hogy a történet, amelynek létezése végső soron kockán forog, beteljesedhessék. Az út *visszafelé* tehát nem más, mint az út *odáig*. A két ellentétes irány végül ponttá zsugorodva kioltja egymást. Az egymást kioltó egyenesek potenciális origójában az emlékező individuuum maga áll(na), ha lenne szilárd talaj, ahol megveti a lábát. Az individuuum helye merő ingatag negativitás, pontosabban szólva olyan lehetőség, amely megvalósulására vár.

Az emlékezés, vallomás és önéletírás műfajának alapvető ellentmondása az elbeszélői pozíció és elbeszélés folyamata között feszül. A *visszaemlékezés* akárhogyan is igyekszik, képtelen levetkőzni teleologikus intencionáltságát, tudniillik a múltat mint *elmondandó történetet* mindig az elbeszélő magától értetődően kitüntetett pozíciója felé, mint *elérendő cél* felé irányozza. Az ilyen módon létrehozandó történet afirmatív jellegű, amennyiben az elbeszélő pozíciójának *megegyezésére* szolgál. Ez a „megegyezés” azonban egyúttal *létrehozást* is jelent, azaz gyakorlatilag az elbeszélői hang konstruálásának történeteként írható le. Az emlékezésre alapozó műfajok ellentmondásossága tehát abban áll, hogy egyrészt tételeznek egy erős elbeszélőt, aki önmaga felé *beszéli el* a történetet, másrészt pedig az elmondott történet maga konstruálja meg ezt a narrátort, akinek „erőssége”, azaz végső soron hitelessége, kérdőjeleződik meg, bizonytalanodik el az emlékezés folyamán.

Az emlékezések elbeszélőjének így szükségszerűen az elmondott történeten túlról, kívülről kell biztosítania a hitelesség látszatát. Az erre szolgáló eszközöknek többnyire a „valóságra”, azaz az aktuálisan íródo szövegen kívüli, vagy más szövegekkel hitelesített ismeretekre, kell referálniuk. Ilyen funkciót lát el (többek között) a (saját) *szervezői név* használata az adott memoárban; szerepe az elmondott történet és az elmondójának azonosítása a sértetlen identitás jegyében. A történetet mondó hang megkérdő-

jelezhetetlen önazonossága és teljessége a mindentudás hatalmával terhes. Ez, ha a visszaemlékezés idővonatkozására figyelünk, kísérteties felhangot kap, hiszen úgy tűnhet, mintha az emlékező már „túl lenne ezen az egészen”: az életén kívülről beszél (visszajáró lélek, azaz lemúr). Az (önélet)írás mint az élés nyugétól való szabadulás eszköze. (A nagy vallomástevők – I. Szent Ágoston, Rousseau, II. Rákóczi Ferenc stb. – valóban egy új, egy radikálisan másik életből néznek vissza, mintegy el-, vagy leszámolva a múlttal, amely csupán a jelen kitüntettségéig vezető út. A legtisztább eszkatológia ez, személyekre bontva.)

Az emlékezés gesztusa magában is mint tökéletes hitelesítő eszköz kap szerepet az elbeszélés mechanizmusában. Az emlékek valaminek a másaként, a múlt egy jól körülhatárolt darabjaként, megmásíthatatlan és egyszeri *factum*. Ha nem is a – múltra vonatkoztatott – valóság maga, de az emlékezés mindig erősen terhelt a biztos, rákérdezhetetlen referenciával, amelyet többnyire az író személyes létezése, teste jelent. Az önéletírásnak mint irodalmi műfajnak a diszkrét báját, sőt pikantériáját éppen az adja, hogy erre a (vélt) valóságosságra kacsingat, azaz a nyelven túlra igyekezik. A nyelvből (a nyelven át) vagy/és az időből a személyhez próbál átjutni, hogy fölmutathassa létezésének vitathatatlan egyszerűségét. Hogy fölmutassa a *testet*, mint egyetlen megérinhető bizonyosságot.

Az önéletírással incselkedő szerző nosztalgizál, ám nemcsak az elveszett idők után sóhajtozik vigasztalanul, hanem a bizonyosságra és annak elmondhatóságára vágyakozik, olthatatlan könnyeket hullatva. Másrészt az emlékezés apológiaként (amennyiben a vallomásosság ágostoni mintáját tudja maga mögött mint műfaji hagyományt) funkcionál, amely érveket sorakoztat egy leélt/leélendő élet értelmessége mellett egy soha sehoh el nem hangzott vádbeszéd vádpontjai alapján.

Amikor az ember elolvassa Garaczi László legújabb könyvét (*Mintha élnél. Egy lemúr vallomásai, 1.*), legalábbis megilletődik, hogy „most akkor mi van”. Mert ugye a GARACZI márkanévvel fémjelzett papírborításos „tasakban” az ember nem ezt szokta találni, nem erre várt. Persze nem csalódottságról van szó, hiszen ha az ember gyereke a mazsolás-vaníliás krémtúrós dobozban mondjuk mogyorókrémet talál, hát annak is tud örülni (sőt!), legfeljebb áthangolja az ízlelő bimbóit, az élvezethez kell némi rugalmasság.

„... Garaczi a személyesség abszolút nulla fokán beszél.”*

A fenti mondat valójában értelmezhetetlennek tűnik a *Mintha élnél* kötet kapcsán, tudniillik Garaczi legújabb könyve egyenesen önéletrajzi jellegű, de minimum az emlékezés műfaji tüneteit produkálja, már sokkal óvatosabban: játszik vele, mint mindig. (És az önéletrajznál ugyebár nemigen lehet személyesebbet kitalálni.) Mégis inkább óvatos és körültekintő leszek, hiszen a Garaczi-szövegekkel való véletlenszerű és tervezett találkozásaim tapasztalatai egyaránt ezt az olvasói magatartást kódolták belém. (Lásd még: „Garaczi műveiről veszélyes beszélni. Úgy vannak megírva, hogy bármit mondasz róluk, tévedsz. [...] Szórakozik veled [ti. Garaczi]. Azzal szórakozik, hogy összezavarja az agyadban meglevő struktúrákat, elvárásokat, értékelési és kategorizálási mintákat.” [F. ZS. im. 118.] Ígérem, vigyázni fogok!

A lemúrokról azt érdemes megjegyeznünk, hogy Lemúriában éltek hajdanán. Lemúria Afrika az Antarktisz és India között húzódó, rég (kb. 120 millió éve) a tekto-

* Farkas Zsolt: Mindentől ugyanannyira. A Nincs alvás! ismeretelmélete. in. F. ZS: *Mindentől ugyanannyira*. Bp., 1995. 135. o. (A továbbiakban F. ZS.)

nikus vándorlás következtében elsüllyedt kontinens lehetett, afféle földtörténeti Atlantisz. Madagaszkár egyedülálló ökoszisztémája ennek az egykori földrésznek a nyomait őrzi, Madagaszkáron sehol másutt föl nem lelhető fajok élnek, ráadásul semmiféle hasonlóságot sem mutatva a közeli Afrika, ill. a távoli India flórájával és faunájával. Madagaszkár szimbóluma a lemúr, azaz a gyűrűsfarkú, közönséges maķi. Neve a latin *lemures*, -um, -m. szóból származik, ami az elhaltak szellemét jelentette; a *lemuria* pedig „a halottak ártó szellemeinek kiengesztelésére szolgáló ünnep”. (Madagaszkár hiedelemvilágában a lemúrok valóban visszajáró szellemekkel azonosítódnak.)

A *Mintha élnél* kötet narrátora az alcím szerint (hiszen *Egy lemúr vallomásairól* van itt szó) egy lemúr, tehát visszajáró lélek (vagy gyűrűsfarkú maķi?).

Honnan jár hová vissza, és legfőképpen miért nem nyugszik békében? A lemúrok nagy és elveszett idők tanúi, a földet, amelyről származnak, már régen hullámsír fedi: temetőik víz alatt: e földben nyugtod nem leled. A lemúrok otthontalansága fájdalmas nosztalgiaiként artikulálódik, a vágy sóhajaival az örökre elsüllyedt áldott föld, a visszahozhatatlanul múltként megjelenő boldogság felé. (Vajon meddig él egy lemúr?)

Garaczi szövegének lemúr-narrátora azonosul egy Garaczi László nevű jól ismert szerzővel (lásd e névvel való játékot a szöveg 30. oldalán!), amely név ráadásul az olvasott könyv borítóján is ott díszel, elfoglalva a jelen könyv szerzőjének/írójának hagyomány diktálta helyét és szerepét. A szerző, a narrátor, a szöveg „főhőse” névleges azonossága az önéletrajz műfajának jellemző tulajdonságai. Akkor tehát a Garaczi nosztalgizik. Vagy rakosgatja össze magát?

„Mit tudunk meg erről az elbeszélőről? Vajon ez a többé-kevésbé körvonalazódó alak, aki megszólít minket a könyv lapjairól, mennyiben azonos a 'szerzővel', és mennyiben azonos Podmaniczky Szilárddal? Egyáltalán hasznos-e ezzel a kérdéssel foglalkozni?”*

A szövegvilág időszerkezete kettős: a narráció jelenidejét minduntalan az emlékek idejének múltja váltja fel. A két idősíkk közötti átmenet nem racionalizálható, a tökéletes esetlegesség látszatát kelti, mintegy a két idő egymásba folyásának illúzióját imitálva. Hozzá kell tenni, hogy szükségszerűen sikertelenül, hiszen éppen az emlékezésre alapuló történetmondás nem engedi múlt és jelen összemosódását. Az ezzel való próbálkozás a továbbiakban vagy nagyfokú hülyeségre vagy ironikus játékra enged következtetni. (Elfogult vagyok, egyelőre ez utóbbit választom. Lásd még a mottót!)

Az emlékezés feladata a narrátor (a műfaji hagyomány folytán mindig a szerző személye maga) hangjának egységességét, megszólalásának legitimitását alátámasztani. Garaczi szövegének tagadhatatlanul lehetséges (minden erőlködés nélkül) egy olyan olvasata, amelyben a hangsúly az identitáskeresésen van, azaz a múlt megismétlésének célja az én kimondása lenne. Csakhogy Garaczi szövegében a névtelen narrátor identitása sem biztosított. „Ha elcseréltek, akkor én valaki más vagyok, az igazi Garaczi Lacika egy ismeretlen családban él, én vagyok ő, ő pedig én.” [77.] Olyannyira nem egységes a narráció hangja, hogy minduntalan az aktuálisan elmondott történet életkori sajátosságainak megfelelő nyelvet imitál. (*Mintha* valóban a kiscsoportos Garaczi Lacika beszélné.) „A rendőr bácsi felír és becsuk. Nekem jutott a legszebb édesanya. Útközben megcsodáltuk betonkeverő bácsi munkáját.” [90–91.] A szöveg humora részben éppen abból ered, hogy nem sikerül teljes egészében a *Lacikát* beszéltetni, viszont arra éppen

* Garaczi László: Eksztatikus monológok (Podmaniczky Szilárd: Haggyatok lótszülésben) in. Nappali Ház 1994/3. 105–112. o. (A továbbiakban G. L.)

elég, hogy az emlékezés hagyományosan komoly narrációja elbizonytalanodjék. (Vö. újra a mottóval!) A Garaczi névvel való játék e név lehetséges jelentéseit keresi anélkül, hogy bármelyik variációt kitüntetett pozícióba helyezné, vagyis mintha saját nevének, – amely mégiscsak az identitásunk alapja: „Elszíneződött, lila selyemszalag, rajta egy név vegytintával. Hogy ez az ő az én.” [18.] vagy: „Lehet, hogy a név csupán azt fejezi ki, hogy nem a többi?” [36.] – többjelentésűségét fogadná el alapállapotként. A szöveg említett névjátéka – pl. „*Garafi*: kurafi. (Garafilafi.)/ *Garacol*: gyomlál. (Egész nap ezt a hitvány textust gyomláltad, még se tudtad elvégezni.)” [30.] – kétségtelen szótár-, vagy lexikonimitáció, amely régi-új hagyomány fölelegetésének tűnik. Régi, amennyiben a könyv-világ metafora és a kapcsolódó hagyomány asszociálódik hozzá, és új, amennyiben a nyelven keresztül, nyelvileg konstruálódó szubjektum elméletéhez kapcsolódik.

Az emlékiratírás tökéletes metaforája Nácisz története: az emlékező önnön arcát igyekszik megérinteni a múlt (víz)tükrébe nyúlva, ám az érintésre hivatott mozdulat (az írás maga) mindig összezavarja az egységesnek áhított képet. Nárcisszosz végül önnön vágyának elérhetetlenségébe fullad. Garaczi tisztában van az én decentrált jellegével és elérhetetlenségével, éppen azért (csakazértis?!) tartja értelmes (haszonnal bíró) cselekedetnek az emlékezést, mert ennek a soha meg nem érinthető énnel (itt a narrátor névtelen hangja „helyettesíti”) a konstruálásáról adhat számot. (Hogy miből lesz a cserebogár.)

Nem az én megismeréséről, hanem (ki)mondásának lehetőségéről van szó, illetve éppen ezt a szót keresgéli az emlékezés folyamán.

„*Ez az individuum nem 'atomizált', hanem egy áttekinthetetlenül bonyolult civilizációs háló rezgéspontja. [...] Posztmodern terminológiával: a nyelvjátékok szétszóródása, disszemináció. [...] Mégis pontosan érzékeljük, hogy mindezt egyvalaki mondja, egy szájból süvítének elő, egy indulatból születnek, egy svungból rendeződnek el e töredéktudatok töredékvilágai.*” [G. L., 107.]

Az emlékezés mint hermeneutikai aktus megérteni akar. Valójában azonban nem az egységes folyamatként tétélezett múlt áll az érdeklődésének homlokterében, hanem az értelmezés jelene. A múlt egységességének, factum jellegének biztosítéka éppen el-múltságában van. (A tautológia a bizonyosság és rákérdézetlenség agresszív alakzata.) Az emlékező sohasem vet számot önmaga értelmezői helyzetével, vagyis nem reflektál saját horizontjára, ami ebben az esetben annyit tesz, hogy a múltat nem a saját kérdéseire kapott válaszok rendszereként kezeli, hanem problémátlanul *adott*, zárt és megmásíthatatlan egységként. A múlt önmaga önmagáról és önmagáért beszél. Az e-fajta emlékezés alapkategóriája a *linearitás*, amely a történetmondás mentén rajzolódik ki. A linearitás az egyetlen igaz út toposzára referál, amely itt a kitüntetett, és így értéktelként tétélezett elbeszélői jelenhez vezet. (A vizsgált szöveg narrációjának jelenideje nem kifejezetten az értékek túlszordulásáról ad számot, amennyiben a narkotikumok, kocsma stb. világot hagyományosan nem az „értékek” között tartja számon az úri közönség.) A határozott irány mentén felsorakoztatott emlékképek szükségszerűen hierarchikus viszonyba rendeződnek egymáshoz képest. A jelenhez vezető út felrajzolása a múlt eseményeinek értékelését teszi szükségessé, hiszen egyes események inkább hozzájárultak a jelen állapot létrehozásához, mint mások. Az emlékiratírás tehát természetéből adódóan szelektív jellegű értelmezési kísérlet. (Persze, mi nem az.)

Garaczi „vallomásaiban” ezt a linearitást és a vele járó hierarchiát, a *labirintus* és *polivalencia* váltja föl. „A kígyó mint labirintus.” [63.] A *Mintha élnél* emlékszerkeztúrája nem egy zárt, egységes múltat tétel, sőt megkockáztatom, hogy egyáltalában nem tétel semmiféle múltat. Pontosítanom kell: a *Mintha élnél* narrátora a múltat nem a jelentől elzárt időbeli entitásként értelmezi, hanem a jelenben elhangzó és egymáshoz több-kevesebb szervességgel kapcsolódó mondatok *rendszeretelenségeként* képzei el. A múlt koránt sem a kijelentés bizonyossága, hanem a kérdés tétovásága: hogy a mondatok miért éppen úgy kapcsolódnak egymáshoz ahogyan, hogy egyáltalán mi teszi lehetővé egymás mellé állításukat, hogy honnan esetlegességük metafizikája.

„A kérdésre a válasz a könyv maga, ez az erősen megformált káosz, mely egyszerre mond nemet és igent.” [G. L., 112.]

Garaczi emlékezését az általa használt nyelv elsajátításának folyamatára történő reflexió szervezi. A múlt tanulási folyamat, a szimbolikus rendbe való beágyazódás története. A megnevezés esetlegességével való szembesülés metaforákat indukál, hiszen semmi sem azonos a nevével, mégis minden csak névként mondható el. „Én vagyok a gyerek. Apámat Apádnak hívjuk. Apád, hol a gyerek, kérdem Anyámtól, ez nem stimmel.” [29.]

„Fölmerül a kérdés, hogy az emlékeképek problémamentesen köthetők-e a szerző személyéhez, az ő személyes emlékei-e vagy ez is egy 'gerjesztett' szöveg, narratív szerepmondás. [...] itt nagyon is valószínűsíthető, hogy maga az író beszél.” [G. L., 111.]

A múlt tehát nem idő, hanem a használt metaforák genezise. Amennyiben az emlékezése során Garaczi el akart jutni valahová (már a műfaj sajátosságainál fogva is, lásd fentebbl), ez csakis annak belátása lehetett, hogy a legtöbb, amit tehet, amit tehet, mondatokat, képeket sorakoztat egymás mellé vég nélküli (hiszen folyt. köv.) áradatként. A könyv szövege alapvetően a Garaczi által oly gyakran (állandóan) alkalmazott montázs-, és mozaiktechnika alapján építkezik. A múlt mondatok, szavak, metaforák kaotikus rendszerére „esik szét”, azaz inkább ezekből áll össze. „Élősarok. Humózni. Kakasviadal. Tolvajlépés. Most viszik, most viszik Danikáné lányát. Pörögj, pörögj karika, kapja el a Lacika. stb.” [90.] Garaczi szövege (fél)szabad ötletek jegyzéke (J. A. után (fél)szabandon), azért csak félig szabad, mert nyilvánvalóan megszerkesztett, célja van. (Mindig is érdekelt, hogy hogyan lehet „rendezett káoszt” csinálni.)

A *Mintha élnél* cím maga is az élés imitációjára utal (természetesen játékban tartva a visszajáró lélek metaforát is), azaz számot vet azzal, hogy az írás, bár legyen szó a már megtörténtség súlyával, tekintélyével bíró múlt megidézéséről, nem képes a „valós élet” (mi is az?) leképezésére. Garaczi minden további nélkül (minden következmény nélkül) megteheti, hogy saját nevét, illetve a történetiséghez kapcsolódó személyneveket szerepeltessen szövegében (ez meg minden bizonnyal Esterházy után van szabadon), konkrét történeti időhöz, eseményekhez kösse elbeszélését, a szövegnek nincs esélye/lehetősége a betű lehetlenyi falát áttörni. „Ha ki bírnek menni innen.” [Ez a könyv utolsó mondata.] (De persze - szerencsére - nem bír. Innen úgy látszik, hogy minden megszólalás csak ironikusan gondolható el.) A szöveg narrátora saját születésének történetéről (természetesen korántsem biztos, hogy a narrátor születéséről van szó, de éppen ez a játék benne, hogy nem lehet semmit sem tudni) is csak az anya novellájából kaphat tudósítást, pedig bizonyára maga is jelen lehetett e jeles eseménynél: „Anyám első novellája ott lapul valahol a komód alatt egy eltéphetetlen borítékban: mindössze

másfél oldal, nélkülözi a formakészség és irodalmi pallérozottság jegyeit, de felvonultat számos megható közhelyet. Azon a nyári viharos éjszakán, kezdi, és mielőtt az emlékező elájul, zománclavórt tesznek a szülőszékhez. A doki a kilencedik napon megelégteli a huzavonát, és kirántja a dedet a fényre.” [10.]

A tanulás könnyen és felelőtlen magabiztossággal vonható le: csak magánhasználatú mítoszok vannak, amelyek koronként az igazság, a valóság igényével lépnek fel; meg valami szomorú mégis nosztalgia ezek kimondhatósága után. A próbálkozások a (ki)menekülésre. Változatok a plakátfiú lázadására.

„Nincs aki beszéljen, és nincs mit mondjon, és amit mondana közölhetetlen. A művek ennek a helyzetnek a demonstrációi. Kíméletlen koncentrációval kerülük a jelentésadás csapdáit. [...] Nem muszáj eljutni valahová, de a 'nem eljutás' attól még eredménytelenség. Defenzívából nem teremthető önismeret.” [G. L., 112.]

Az önéletrajz – műfaji sajátosságainál fogva – jelentésadásra tör, pontosabban a mindig tételezett referencialitás (a szerző leélt élete) alapján hisz bizonyos értelem, igazság kimondhatóságában. Hiszen nem kevesebbre vállalkozik, mint az ember (a szerző) életének értelmére vonatkozó kérdés megválaszolására. A hermeneutikai aktusként felfogott memoár egyetlen, jól körülhatárolható jelentést keres, miként az elbeszélte élet is egy és ugyanaz (vagyis ekként tételeződik). Csakhogy a történetmondás során konstruálódó életrajz nem a hön óhajtott jelentés biztosítéka, hanem „csupán” a jelbeszedés mozzanata, amely maga az értelmezés, és nincsen tovább. „Csak jel vagyunk, és mögötte semmi.” Ami nem biztos, hogy szomorúsággal kellene, hogy betöltse a szívünket.

Garaczi szövegének fontos, nagy gyakorisággal és esetlegességgel felbukkanó motívuma Izisz alakja. Izisz istennő, aki a darabokra szaggatott férjének, Ozirisznak testét gyűjtögeti, majd elássa őket ott, ahol megleli, hogy később pedig Anubisz összeragasztgassa, és életre keltse, nos ez az istennő legyen akkor az emlékirók múzsája és védangyala. „Izisz az alvilág urának asszonya, könnyei okozzák a vizek áradását.” [68.] Az (önélet)írás gesztusa valami eredendően széthasadt, szétszórtnak elgondolt „egész” egybegyűjtésének vágyát indukálja. Holott az entrópia alapvető tulajdonsága a folytonos növekedés, sohasem fordul a visszájára. Az entrópia mint linearitás az írás káoszt növelő hatásáról tanúskodik: a sorok előrehaladásával nem jutunk el sehová, és ez maga az eredmény. Izisz szobra végül „ledől”: „Hanga Iziszt bevágta a cipősláda mögé.” [68.], úgy látszik az összerakás (az élet mint puzzle) lehetetlensége és feleslegessége nyilvánvalóvá válik. Az (önélet)író lemond vágyának titokzatos tárgyáról. Csak a hiábavaló vágy marad, és a vele járó olthatatlan kín.

„Ezzel az ember 'kámforrá válik', mint ahogy a ma filozófiája, úgy tűnik, nem antropológiai, hanem kultúrfilozófiai irányultságú. [...] Ami maradt: a törmelék közti babrálás szabadsága, a channel-surfing (a távkapcsoló-nyomogatás tébolya), a kíváncsiság, a türelem, a nevetés, a kín. Ez az 'informatikai személyiség' definiálhatatlanságának tudatában is őrzi a veszteség fájdalmát. E veszteség: [...] az emancipált ember.” [G. L., 112.]

A dominánsan ironikus hang mellett Garaczi szövegének másik, a fű alatt mégis ott kísértő, szervezője ezzel a „veszteség fájdalma” szintagmával írható le. Az ironikus hang időnként megtörik az egyenes beszéd lehetetlensége fölött érzett szomorúságon és meglehetősen patetikus (sőt megkozkáztatom, hogy közhelyes) mondatok formájában artikulálódik, mint pl.: „Meghalni nem tudtam, most meg, hogy életre ítélttem magam,

belehuhogtak életembe a halálfélelem kísértetei. Életem egy seb, nem engedhetem, hogy a halál beforrassza.” [55] Vagy később: „Láthatatlannak lenni annyi, mint meghalni, megölelni annyi, mint megszülni.” [67.] (Azt azért hozzá kell tenni, hogy az efféle mondatok nincsenek annyian, hogy elundorodjunk enmagunk előtt.) Mégis jelzésértékű az a feltűnő (már a műfajválasztásból is következően) nosztalgia, amely ezentúl nem csupán Garaczi elméleti* írásait jellemzi, hanem a *Mintha élnél* kötettel – amelynek alcíméből következően folytatása következik (várható tehát a *Mintha élnél* kettő, három stb.) – „primer” szövegeiben is szerepet kap. Természetesen a sugallt folytathatóság értelmezhető az elbeszélés, azaz az identifikáció befejezhetetlenségének belátásaként is: a saját halálunk nem beszélhető el, az élettörténet mindenképpen bevégezetlen marad.

„A 'posztmodern léhaság' ebben az összefüggésben azt jelenti, hogy e tragikus felismerések ellenére, sőt valamiképpen azokat demonstrálandó, mégiscsak születnek művek, vagyis az 'élet (vagy a művészet) nem hagyja magát legyőzni'.” [G. L., 112.]

Hát, igen. Vannak még igazi hőroszok e kies hazában, akik megpróbálják mégis, csakazértis. „Ne provokáld a henteseket.” [68.]

Amikor az ember elolvassa Garaczi László legújabb könyvét, amennyiben (el)várt tőle valamit, bizony könnyűszerrel csalódást okozhat neki. (Beszélgettem erről néhány barátommal, nem szeretik.) Olyan, *mintha* Garaczinak elege lenne a pepecselésből, az apró munkából. és akarna egy nagyot dobbantani. *Mintha* meg akarná mondani, legalábbis ami a garaczilacit illeti. *Mintha* le akarná lopni a kolbászkarikákat Jacques Derrida szendvicseiről. (Magunk közt szólva, meg is teszi: „Leloptuk a kolbászkarikákat Jacques Derrida szendvicseiről.” [63].) Nos, ez a *mintha* Garaczi így nekem sem igen van ínyemre, éppen elég volt már a „megmondósokból”, még ha a Garafilafikat illeti is. Azzal a hisztériával és apokaliptikus vízióval pedig, amely mainapság az irodalmi megszólalásokat kíséri, illetve egy vélt romlással (rombolással) és káosszal szemben az egyenes beszéd, történet stb. mégis-rendjét állítja, nem vagyok hajlandó foglalkozni.

Én csak olvasni akarok!

Amikor az ember elolvassa Garaczi László legújabb könyvét, és amennyiben az ég világon semmit sem vár (el) tőle, nagyon fog neki tetszeni. Hogy úgy mondjam, nagyon jól fog szórakozni. (Lásd még: „És ez az a pont, ahol Garaczi jó. Mert lehet élvezni. Mert a kiismerhetetlenség csábítási trükkjein, a rejtvényfejtő ösztönök felkorbácsolásán, az ismeretelméleti és hermeneutikai önistenítésen túl, vagy innen, nagyon szórakoztató.” [F. ZS., 119.]) Például sokat lehet nevetni. (Sírni azt nem lehet.) Jó könyv, én mondom, megéri az árát. (*Jelenkor*, 1995)

Millbacher Róbert

* Vö. Garaczi meglehetősen „ókonzervatív” ízeket idéző – ezzel a kifejezéssel nem értékítéletet próbálok közvetíteni, hanem csak művészetértelmezésének jól ismert hagyományokhoz való köthetőségét próbálok érzékeltetni – nézeteit (kvázi ars poeticáját) a Nappali ház tanulmánykötetében. Garaczi László: Csipesszel a lángot? A kritika kritikája. in: *Csipesszel a lángot*. Tanulmányok a legújabb magyar irodalomról. Szerk. Károlyi Csaba. Bp., 1994. 273–277. o.